

Kinderporno: achtergronden, behandeling en kenmerken van de plegers

Anton van Wijk & Jules Mulder

1. Inleiding

Kinderporno¹ is geen nieuw fenomeen. Waar voor het internettijdperk ‘de boekjes’ met kinderpornografisch beeldmateriaal onder de toonbank werden verkocht, en van een relatief bescheiden omvang was, is het thans een probleem van ongekeerde proporties. Betrouwbare schattingen over de omvang van kinderpornografisch materiaal op het internet en het aantal plegers dat daarbij betrokken is, zijn niet te geven. Een deel van het materiaal is verborgen op de minder toegankelijke delen van het internet (dark web) en alleen voor insiders beschikbaar. Politieacties lichten een tipje van de sluier op als zij kinderpornonetwerken oprollen. Zo is er in Duitsland bijvoorbeeld een netwerk opgerold dat actief was op het dark web waar afbeeldingen van zeer grove vormen van kindermisbruik werden uitgewisseld. Het netwerk had 87.000 leden.² In 2015 kwam in Duitsland een netwerk – Kidslove – aan het licht met ruim 45.000 leden en een database met 360.000 foto- en filmbestanden. De relatie met fysiek misbruik van kinderen kwam in dit netwerk duidelijk naar voren. De leden van het netwerk moesten iedere maand een zelfgemaakt misbruikfilmje posten, anders werd hen de toegang ontzegd. Daarnaast was er ook een ‘VIP zone’ bestaande uit ongeveer vijfhonderd leden die tweewekelijks exclusief zelfgemaakte kinderporno met elkaar deelden.³

In zowel België als Nederland is kinderpornografie strafbaar gesteld in het Wetboek van Strafrecht (resp. artikel 383bis (BE) en 240b (NL)). Beide artikelen vertonen

-
1. Wij gebruiken in dit hoofdstuk de term kinderporno of kinderpornografisch materiaal. Er zijn meerdere termen in omloop voor ditzelfde begrip: Seksueel Misbruikplaatjes, Child Sexual Abuse Material (CSAM) en Child Abuse Images (CAI).
 2. <https://www.ad.nl/buitenland/87-000-verdachten-keken-seksvideo-s-op-verborgen-kinderpornonetwerk~ad3c78b2/>.
 3. <http://www.hpdetijd.nl/2015-11-25/grootste-kinderpornonetwerk-ontrafeld-vijf-vragen/>.

belangrijke overeenkomsten. Ze omvatten het verbod van het in bezit hebben, verspreiden, vervaardigen, aanbieden, invoer, doorvoer en uitvoer van kinderporno. Het kan gaan om films en foto's. Ook virtuele kinderporno is strafbaar.⁴ Bij de slachtoffers gaat het om minderjarigen, jonger dan 18 jaar. Het medium is niet relevant voor de strafbaarstelling. Kinderporno verspreid via een peer-to-peergroup is strafbaar alsook het in bezit hebben van gegevensdragers (harddisk, USB et cetera) met kinderpornografisch materiaal.

De aard van het kinderpornografisch beeldmateriaal verschilt onderling sterk. Er zijn allerlei classificaties ontwikkeld die een oplopende schaal van ernst gemeen hebben (o.a. Van Wijk, Nieuwenhuis en Smeltink, 2009). De ernst wordt afgemeten aan de inbreuk op de fysieke integriteit van de slachtoffers. De minst 'erge' categorie betreft afbeeldingen van (poserende) kinderen in badkleding. Op de ernstigste categorie afbeeldingen staan kinderen die zijn vastgebonden, seksueel en fysiek worden mishandeld en/of seks moeten hebben met dieren. Bij de tussenliggende categorieën gaat het om afbeeldingen van kinderen die seksuele handelingen bij zichzelf uitvoeren, met andere kinderen seks moeten hebben en/of met volwassenen. De grenzen tussen de verschillende categorieën en tussen strafbaar en niet strafbaar materiaal zijn niet gemakkelijk te trekken. Vaak gaat het om blanke meisjes (O'Donnell & Milner 2007; Webb, Craissati en Keen, 2007; Wolak, Finkelhor en Mitchell, 2005), maar ook baby's komen voor op kinderpornografisch beeldmateriaal.

Alle mogelijkheden die het internet biedt, worden gebruikt om kinderporno te verspreiden: websites, nieuwsgroepen, chatprogramma's, 'peer-to-peer' (p2p) netwerken en virtuele opslagplaatsen (Leukveldt en Van Wijk, 2012). Het is onbekend hoeveel kinderpornografisch materiaal via welke kanalen wordt verspreid. Een reden hiervoor is dat de plegers hun methoden aanpassen als gevolg van het repressieve optreden van politie en justitie. De tendens is dat kinderpornografisch materiaal verschuift van de openbare delen van het internet naar de verborgen, en dus moeilijk toegankelijke delen van het internet (Stol, Kaspersen, Kerstens, Leukfeldt en Lodder, 2008).

Het internet kan op drie manieren worden gebruikt als een middel voor misbruik van kinderen (Robertiello & Terry, 2007). Allereerst gaat het om het downloaden van en kijken naar kinderpornografisch beeldmateriaal. Daarnaast wordt het internet gebruikt om kinderporno te verspreiden en ten derde om in contact te komen met minderjarigen met als doel seksueel contact te hebben (digitaal kinderlokken; ook wel 'online grooming' genoemd). In dit hoofdstuk gaan we nader in op de kenmerken en

4. Virtuele kinderpornografie is kinderpornografie waarvoor kinderen niet daadwerkelijk fysiek zijn misbruikt of gebruikt, maar waarbij afbeeldingen (digitaal) zijn gemanipuleerd.

achtergronden van de kinderpornoplegers.⁵ We bedoelen hiermee de mensen die zich schuldig maken aan het bezit, vervaardigen en verspreiden van kinderporno. Zowel demografische, psychosociale, psychologische en criminaliteitsgegevens komen aan de orde, alsook de vraag welke typen kinderpornoplegers zijn te onderscheiden, in hoeverre zij afwijken van misbruikers van kinderen (hands-on plegers) en welke behandelingsmogelijkheden er zijn. Bij de beschrijving van de onderwerpen moet rekening worden gehouden met de heterogeniteit van de onderzoeksgroepen. In veel onderzoeken zijn veroordeelde plegers onderzocht of plegers die een (ambulante) behandeling volgen. Er is echter grond om te veronderstellen dat de gearresteerde en veroordeelde plegers verschillen van de niet-gearresteerde plegers (leeftijd, opleiding, werkervaring, parafiele interesse; Neutze, Grundman, Scherner en Beier, 2012).

2. Demografie

Wolak, Finkelhor en Mitchell (2011) hebben in 2000 en 2006 van een groot aantal gearresteerde kinderpornoplegers (resp. N= 429 en 605) demografische kenmerken geïnventariseerd. In beide jaren zijn vrijwel alle plegers mannen. Het overgrote deel is blank (90%). In 2000 is 86% ouder dan 26 jaar. Zes jaar later is dat percentage gedaald tot 77; met name in de categorie 18-25 is een toename te zien. Vijf procent in het onderzoek van Wolak et al. (2011) is jonger dan twaalf jaar. Uit een Nederlands onderzoek komt naar voren dat bijna een kwart van de kinderpornoverdachten jonger dan 24 is en een derde van die groep jonger dan 18 jaar. Het gaat dan vaak om jongeren die seksuele afbeeldingen maken van zichzelf of anderen en deze vervolgens verspreiden. Strikt genomen vallen deze gedragingen onder de bepaling van artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht en artikel 383bis in het Belgisch Strafwetboek (Leukfeldt, Jansen en Stol, 2014). Het opleidingsniveau en inkomen van de kinderpornoplegers vertonen een grote range. Ongeveer twee derde van de groep is alleenstaand; de rest heeft een partner (Wolak et al., 2011).

In verschillende onderzoeken zijn de kinderpornoplegers vergeleken met plegers van fysiek seksueel misbruik van kinderen (hands-on plegers). Henshaw, Ogloff en Clough (2017) hebben in hun review van de literatuur de verschillende groepen met elkaar vergeleken en vinden de volgende verschillen: kinderpornoplegers zijn in vergelijking met de hands-on plegers jonger, vaker blank, hebben meer opleiding genoten en

5. De term kinderpornoplegers is een wat gebrekkige vertaling van een term die in Angelsaksische literatuur wordt gebruikt: *child pornography offenders*. Grooming wordt hier buiten beschouwing gelaten.

hebben in mindere mate een romantische relatie. Met betrekking tot de werksituatie wijzen enkele studies erop dat kinderpornoplegers een stabielere werkkring hebben en hogere functies bekleden dan de hands-on plegers (Henshaw et al., 2017).

3. Psychosociale achtergrond

3.1 *Kindertijd*

Over de ervaringen in de kindertijd van de kinderpornoplegers is vrij weinig bekend en de bekende resultaten zijn niet eenduidig. In hun meta-analyse vinden Babchishin, Hanson en Van Zuylen (2015) dat hands-on plegers meer problemen ervaren tijdens hun kindertijd dan kinderpornoplegers, waaronder gezinsproblemen, gedragsproblemen, fysiek en seksueel misbruik. Hands-on plegers krijgen in het onderzoek van Aslan en Edelmann, (2014) te maken met verschillende vormen van misbruik in hun kindertijd (fysiek, emotioneel en seksueel). In een eerdere studie van Babchishin, Hanson en Hermann (2011) werden echter geen verschillen tussen hands-on plegers en kinderpornoplegers gevonden wat betreft seksueel misbruik, mogelijk als gevolg van de verschillende onderzoekspopulaties.

3.2 *Hechting*

Armstrong en Mellor (2013) hebben de hechtingsstijlen van kinderpornoplegers vergeleken met andere zedenplegers en personen die geen enkel delict hadden gepleegd. De onderzochte hechtingsstijlen zijn: veilige (secure), angstige (fearful), vermijdende (dismissing) en gepreoccupeerde hechting (preoccupied). Op basis van dit eenmalig onderzoek – met weliswaar beperkte steekproef – hadden internetplegers, in vergelijking met de andere zedenplegers (hands-on en hands-off) en niet-delinquenten, vaker geen veilige hechtingsstijl en een negatiever zelfbeeld.

3.3 *Cognitieve distorsies*

In de literatuur over de verschillende stappen die doorlopen worden in de aanloop tot een zedendelict wordt aandacht besteed aan de rol van cognities in het ontstaan en voortduren van het misbruikgedrag (Ward en Beech, 2006), ook wel cognitieve distorsies of goedpratens genoemd. De plegers rationaliseren als het ware het misbruikgedrag, ontkennen de ernst ervan of minimaliseren het, bijvoorbeeld door te denken dat kinderen de seks ook prettig vinden. In een onderzoek van Merdian, Curtis, Thakker, Wilson en Boer (2014) zijn cognitieve distorsies onderzocht bij

een groep kinderpornoplegers, een groep hands-on plegers en een gemengde groep (zowel kinderporno als hands-on). Deze laatste groep heeft de hoogste score op de items die cognitieve distorsies meten, gevolgd door de hands-on plegers en als laatste de kinderpornoplegers. Howitt en Sheldon (2007) nuanceren deze bevinding. Zij stellen dat wanneer er delictspecifieke cognitieve distorsies worden gemeten (in casu met betrekking tot kinderporno), de kinderpornoplegers in hogere mate cognitieve distorsies hebben vergeleken met de hands-on plegers (kinderen zien als object en kinderporno minder erg vinden dan fysiek misbruik). Beide groepen hebben vooral andere distorsies om hun gedrag te vergoelijken.

3.4 *Psychologische problemen*

Uit diverse onderzoeken blijkt dat kinderpornoplegers kampen met allerlei psychologische problemen. Houtepen, Sijtsema en Bogaerts (2014) noemen in hun review een laag zelfbeeld, emotionele eenzaamheid en emotionele problemen, lage assertiviteit, lage dominantie en weinig empathie in relaties. Het gebruikmaken van het internet zou een manier zijn om met negatieve emoties als verveling, angsten en depressie om te gaan (Quayle, Vaughan en Taylor, 2006). Een groot deel van de kinderpornoplegers (35%⁶) kenmerkt zich door intimiteitstekorten (Middleton et al., 2006). Hier zou volgens de onderzoekers een onveilige hechting aan ten grondslag liggen, wat gebrekkige sociale vaardigheden en een laag zelfbeeld tot gevolg heeft (Middleton et al., 2006). In vergelijking met andere zedenplegers scoren kinderpornoplegers hoger op emotionele eenzaamheid, sociale angst en daarmee samenhangende kenmerken als gebrek aan assertiviteit en sociale passiviteit (Bates en Metcalf, 2007).

Babchishin et al. (2011) vinden in hun meta-analyse geen verschillen tussen kinderpornoplegers en hands-on plegers wat betreft eenzaamheid en lage zelfwaardering. Ook in andere studies blijken kinderpornoplegers en hands-on plegers op elkaar te lijken. Zo vinden Elliott, Beech, Mandeville-Norden en Hayes (2012) geen verschillen op het gebied van eenzaamheid, gebrek aan assertiviteit en zelfwaardering tussen kinderpornoplegers en hands-on plegers. Hetzelfde geldt voor impulsiviteit. Onderzoek met behulp van de persoonlijkheidstest MMPI laat eveneens overeenkomsten zien tussen beide groepen (Reijnen, Bulten en Nijman, 2009) alsook wat betreft metingen in verband met antisociale persoonlijkheid (Webb et al., 2007). In andere onderzoeken scoren de kinderpornoplegers echter lager op antisociale kenmerken (agressie, dominantie, psychopathie; zie onder meer Magaletta, Faust, Bickart en McLearn, 2014; Ray, Kimonis & Seto, 2014). In het onderzoek van Marshall, O'Brien, Marshall,

6. Strikt genomen moet worden gesteld dat 35 procent past in het pad van de intimiteitstekorten, één van de ontwikkelingspaden van Ward en Siegert (2002).

Booth en Davis (2012) scoren de kinderpornoplegers hoger dan de hands-on plegers op eenzaamheid en obsessieve compulsiviteit. Er waren geen verschillen tussen groepen wat betreft sociale angst. Samenvattend verschillen hands-on plegers en kinderpornoplegers niet zo veel van elkaar. Kinderpornoplegers lijken echter wat eenzamer, minder antisociaal en minder impulsief te zijn.

3.5 *Middelengebruik*

Kinderpornoplegers gebruiken in vergelijkbare mate drugs als de hands-on plegers, maar minder dan exhibitionisten (Jung, Ennis, Stein, Choy en Hook, 2013). De auteurs stellen dat exhibitionisten mogelijk meer te kampen hebben met impulscontroleproblemen dan de kinderporno- en hands-on plegers (o.a. Babchischin et al., 2015). Het onderzoek van Aslan en Edelmann (2014) lijkt hierop een uitzondering, want de kinderpornoplegers blijken hierin minder drugsproblemen te hebben dan de hands-on plegers.

3.6 *Seksuele voorkeur*

Veel kinderpornoplegers, maar zeker niet alle, hebben een seksuele voorkeur voor kinderen (Seto, 2008). Onderzoek bij 685 zedendelinquenten waarbij door middel van penisplethysmografie seksuele opwindning werd gemeten laat zien dat het bekijken van kinderporno een sterkere aanwijzing is voor een pedofiele voorkeur dan het feitelijk misbruiken van kinderen (Seto, Cantor en Blanchard, 2006): 61 procent voldeed aan de criteria voor pedofilie, voor de hands-on plegers was dat 35 procent. Consistent hiermee brengt een vergelijking tussen kinderpornoplegers, hands-on plegers en gemengde zedenplegers aan het licht dat de eerste groep vaker een pedofiele interesse heeft dan de hands-on plegers. De gemengde groep (kinderporno én hands-on) scoorde echter het hoogst van de onderscheiden groepen (Babchishin et al., 2015). De pedofiele voorkeur kan worden afgelezen aan de aard van het verzamelde kinderpornografisch materiaal, namelijk jonge kinderen; kinderpornoplegers zonder pedofiele voorkeur zullen meer naar afbeeldingen zoeken van minderjarige adolescenten (Seto, 2014).

4. *Typologie*

Kenmerkend voor kinderpornoplegers is dat zij hun delict plegen terwijl ze alleen zijn. Het downloaden van kinderporno wordt gefaciliteerd door wat de 3 A's genoemd wordt: 'Accessibility', 'Anonymity' en 'Affordability' (Cooper, 2000). De pleger waant

zich anoniem, het materiaal is gemakkelijk te vinden en kost (meestal) niets. Plegers downloaden en kijken kinderporno dan ook om verschillende redenen. Uit nieuwsgierigheid, om er opgewonden van te worden, als verzamelhobby, als een manier om sociale relaties aan te gaan of als substituut voor seksueel contact met kinderen (Quayle en Taylor, 2003). Wat voor de 'traditionele' plegers van zedendelicten geldt (verkrachters en kindmisbruikers), is ook van toepassing op de kinderpornoplegers, namelijk dat het een heterogene groep is (Van Wijk, Nieuwenhuis en Smeltink, 2009). In de indeling van Lanning (2001) staat de motivatie van de plegers centraal. Hij sluit aan bij het gangbare onderscheid tussen situationele plegers die geen specifieke seksuele interesse in kinderen hebben en preferentiële plegers bij wie dat wel het geval is. De indeling van Krone (2004) is interessant vanwege de combinatie van motivatie, mate van seksuele interesse in kinderen en het potentiële risiconiveau (Prat & Jonas, 2013). Er worden negen typen onderscheiden.

- Browsers: komen onbedoeld in aanraking met kinderpornografisch materiaal en besluiten dat te bewaren.
- Private fantasy: gebruiken kinderpornografisch materiaal zonder de bedoeling om het te delen.
- Trawlers: hebben grote verzamelingen porno waaronder kinderporno en zoeken daar actief naar.
- Non-secure collectors: zoeken actief naar kinderporno en delen dat onder meer via p2p-netwerken.
- Secure collectors: zoeken ook actief naar kinderporno maar dan binnen gesloten netwerken en maken gebruik van beveiligingsmaatregelen (zoals encryptie).
- Online groomers: maken online contact met minderjarigen en gebruiken kinderporno om de drempels bij het slachtoffer te verlagen. De mate van participatie in netwerken en beveiligingsmaatregelen varieert.
- Physical abusers: maken misbruik van kinderen en gebruiken kinderporno om de drempels te verlagen. Ze kunnen van het misbruik ook opnamen maken maar niet met de bedoeling om het te delen.
- Producers: maken opnamen van het misbruik met het doel om het te delen met anderen.
- Distributors: verspreiden kinderporno, maar hoeven niet direct betrokken te zijn bij het misbruik.

Elliott en Beech (2009) onderscheiden op basis van psychologische kenmerken vier typen die min of meer in voornoemde indeling van Krone (2004) zijn te passen. Naast de hands-on plegers en diegenen die vanuit commerciële overwegingen handelen, noemen zij de periodically prurient plegers, ofwel zij die kinderporno verzamelen als gevolg van hun impulsieve handelen of uit nieuwsgierigheid en de fantasy-only plegers die kinderporno verzamelen en verspreiden vanuit een seksuele interesse in kinderen

maar geen historie hebben van fysiek misbruik. Houtepen, Sijtsema en Bogaerts (2014) betogen dat bij beide typen sprake is van verschillende risicofactoren die op een continuüm zijn te plaatsen: 1) kenmerken gerelateerd aan hun criminele gedrag (zelfcontrole, impulsiviteit en cognitieve distorsies) en 2) hun seksueel afwijkende voorkeuren en fantasieën. Op basis van de literatuur geven de auteurs een beschrijving van de *periodically prurient* en *fantasy-only* plegers die hier in verkorte vorm wordt weergegeven vanwege de klinische relevantie.

4.1 *Periodically prurient*

Psychologische problemen, zoals een lage impulscontrole en interpersoonlijke problemen, zijn hier de oorzaak voor het downloadgedrag van de plegers. De ernst van de problemen kan variëren. Bij sommigen kan worden gesproken van emotionele ontregeling. Het downloaden is een copingstrategie om met negatieve emoties om te gaan; wat herkenbaar is bij plegers met een antisociale persoonlijkheidsstructuur. Zij hebben naar eigen zeggen geen seksuele motieven voor het downloaden, maar zien het als een uitlaatklep of putten plezier uit het verzamelen van afbeeldingen. De ernst van de psychologische problemen bepaalt de intensiteit van de (cognitieve gedragstherapeutische) behandeling.

4.2 *Fantasy-only plegers*

Bij deze groep is de seksuele voorkeur voor kinderen de primaire drijfveer voor het downloaden en bekijken van kinderporno (Houtepen et al., 2014). Een risicofactor is het ontbreken van intieme relaties in hun vroege jeugd wat kan leiden tot intimiteitsstekorten op latere leeftijd. Deze groep kan moeilijk relaties aangaan met volwassen partners vanwege hun gebrek aan sociale vaardigheden en het lage zelfbeeld. Bij deze groep gaat het samengevat om intimiteitstekorten en niet of minder om een verstoorde emotieregulatie. De *fantasy-only* plegers, met name degenen met een hoog risicoprofiel, zouden het meest baat hebben bij een meer intensieve behandeling (Houtepen et al., 2014).

Een belangrijk voorbehoud bij voornoemde indelingen in typen kinderpornoplegers en de verschillende ontwikkelingspaden – en er zijn er meer⁷ – is dat de empirische basis daarvoor vaak zwak is (Henshaw et al., 2017). Veelal zijn de indelingen gebaseerd

7. Alexy, Burgess en Baker (2005) kijken bijvoorbeeld primair naar het internetgedrag van de plegers. McLaughlin (2000) onderscheidt op basis van gegevens van 200 plegers de vervaardigers, verzamelaars, reizigers en chatters. Merdian et al. (2013) plaatsen plegers op meerdere dimensies (fantasie of contact, motivatie en sociaal). Van Wijk et al. (2009)

op klinische indrukken en/of kwalitatieve gegevens afkomstig uit onderzoeken met een kleine onderzoeksgroep. Onderzoek bij de traditionele hands-on plegers van zedenmisdrijven laat bovendien zien dat er in belangrijke mate sprake kan zijn van cross-over plegers, ofwel plegers die zich schuldig maken aan verschillende typen zedendelicten (o.a. Heil, Ahlmeyer en Simons, 2003). Uit de meta-analyse van Seto, Hanson en Babchishin (2011) blijkt dat internetplegers ook hands-on zedendelicten kunnen plegen.

Een interessant onderzoek in dit verband is van Babchishin, Hanson en Van Zuylen (2015). Zij hebben door middel van een meta-analyse van 30 unieke studies gekeken naar verschillen en overeenkomsten tussen kinderpornoplegers, hands-on plegers van seksueel misbruik van kinderen en een gemengde groep. De hands-on plegers hadden meer kans op toegang tot kinderen dan die met alleen kinderpornodelicten. Daarentegen hadden de kinderpornoplegers meer toegang tot het internet dan de hands-on plegers. De verschillen tussen de groepen gaan echter verder dan de differentiële gelegenheden. De hands-on en de gemengde groep scoorden hoger op de indicatoren van antisocialiteit dan kinderpornoplegers. De gemengde groep had in meerdere mate een seksuele voorkeur voor kinderen (pedofilie). Bij de kinderpornoplegers is sprake van meer barrières ten aanzien van het fysiek misbruiken van kinderen, onder meer blijkend uit een grotere slachtofferempathie. De auteurs concluderen dat kinderpornoplegers een aparte groep vormen en dat de gemengde groep tot de hoge risicocategorie behoort. Ze pleiten ervoor om beide groepen van elkaar te onderscheiden.

5. Criminaliteit en voorspellers

Het gegeven dat de groep kinderpornoplegers van recente datum is, heeft de vraag doen rijzen of het een nieuwe groep plegers is dan wel traditionele zedenplegers die gebruikmaken van de mogelijkheden van het internet. Het feit dat in de jaren tachtig nauwelijks kinderporno werd geproduceerd en verspreid en sinds de komst van (het snelle) internet een explosie van gebruikers heeft plaatsgevonden doet veronderstellen dat de gelegenheid het gebruik en de interesse sterk faciliteert. Smallbone spreekt van een 'internet driven problem' (persoonlijke mededeling, 2014). Criminaliteitsgegevens van de kinderpornoplegers kunnen grofweg op twee manieren in beeld worden

onderscheiden nieuwsgierigen, verzamelaars en pedofielen en plaatsen deze in een tentatief ontwikkelingsmodel.

gebracht: De eerste is door in de criminele historie te kijken welke delicten zij hebben gepleegd. De tweede is door de recidivepatronen en risicofactoren te onderzoeken.

5.1 *Criminele historie*

Seto, Hanson en Babchishin (2011) hebben een meta-analyse uitgevoerd waarin 24 onderzoeken zijn betrokken naar de criminele historie van kinderpornoplegers. Het merendeel (18) van deze onderzoeken was gebaseerd op officiële registraties (arrestatie, veroordeling). De rest bevatte (ook) zelfrapportagegegevens. De auteurs hadden een totale onderzoeksgroep van $N = 4.697$. Ongeveer een op de acht plegers (12 procent) had een historie van hands-on delicten bij kinderen, althans volgens de officiële registraties. Op basis van de zelfrapportagegegevens steeg dat percentage naar 55. De voor de politie onbekend gebleven delicten worden in behandelsettings naar voren gebracht, soms met behulp van de polygraaf (Bourke en Hernandez, 2009). Wat betreft niet-zedendelicten valt in de literatuur op dat kinderpornoplegers over het algemeen geen notoire criminelen zijn. Zij hebben nauwelijks antecedenten (o.a. Burke, Sowerbutts, Blundell en Sherry, 2002; Webb et al., 2007). Als er al sprake is van eerdere strafbare feiten, gaat het volgens Webb et al. (2007) vaak om niet-zedendelicten.

Faust, Bickart, Renaud en Camp (2015) vinden dat kinderpornoplegers in vergelijking met hands-on plegers minder geassocieerd kunnen worden met een criminele levensstijl: ze zijn ouder ten tijde van het eerste politiecontact, zijn vaker first offenders en hebben een lager recidiverisico (of althans minder arrestaties voor nieuwe delicten).

5.2 *Recidive en risicofactoren*

Seto et al. (2011) hebben met behulp van een meta-analyse ook de recidive onderzocht (officiële registraties) van een grote groep kinderpornoplegers ($N = 2.630$; negen studies). De gemiddelde follow-up periode was drie jaar. Bijna vijf procent van de gehele groep recidiveerde met een zedendelict. Voor twee procent was dat een hands-on zedendelict, 3,4 procent maakte zich weer schuldig aan een kinderpornodelict.⁸ De recidivepercentages kunnen nog stijgen want de follow-up periode is relatief kort. In elk geval liggen de percentages lager dan bij de hands-on plegers (Hanson en Morton-Bourgon, 2005). In een vervolgonderzoek hebben de onderzoekers Eke, Seto en Williams (2011) de recidive onderzocht van kinderpornoplegers over een gemiddelde periode van 4,1 jaar. De volgende recidivepercentages komen uit hun onderzoek:

8. De som is minder dan de optelling van de afzonderlijke percentages, omdat sommigen zowel hands-on als hands-off delicten pleegden.

- enig delict: 32,3%
- geweldsdelict: 6,8%
- hands-on zedendelict: 3,9%
- hands-off zedendelict: 8,5%
- kinderpornodelict: 6,8%.

Voorspellende factoren voor een nieuw geweldsdelict (inclusief zedendelicten) zijn een criminele historie en een jonge leeftijd (Eke et al., 2011). In een latere studie, met een gemiddelde follow-up periode van vijf jaar en een rijkere dataset, hebben Seto en Eke (2015) onderzocht wat de risicofactoren zijn voor seksuele recidive. De recidivepercentages voor enig delict zijn vergelijkbaar met de hierboven vernoemde studie; elf procent pleegt een nieuw zedendelict, drie procent een hands-on delict met een kind en negen procent een kinderpornodelict. Seto en Eke (2015) vinden de volgende risicofactoren:

- leeftijd van de pleger ten tijde van het indexdelict (hoe jonger, hoe hoger het risico),
- criminele historie;
- hands-on zedenmisdriven;
- schenden van juridische voorwaarden;
- seksuele interesse in kinderen (zelf toegegeven/gediagnosticeerd);
- meer jongens dan meisjes als slachtoffer op de kinderpornografische afbeeldingen;
- meer jongens dan meisjesafbeeldingen op niet-kinderpornografische afbeeldingen.

Deze zeven risicofactoren vormen onderdeel van de Child Pornography Offender Risk Tool (CPORT; zie verderop in dit hoofdstuk en in hoofdstuk 7).

Over de relatie tussen de aard van het kinderpornografische materiaal en het risico op het plegen van fysiek misbruik veronderstellen Quayle en Taylor (2002) dat plegers gewend kunnen raken aan het materiaal en steeds ernstiger vormen van kinderporno nodig hebben om in hun behoefte te voorzien en uiteindelijk kunnen overgaan tot hands-on delicten; afbeeldingen voldoen dan niet meer. Voor deze veronderstelling is echter nog geen bewijs gevonden, hoewel ook Long, Alison en McManus (2013) suggereren dat de aard van het verzamelde kinderpornografische materiaal iets kan zeggen over het risico dat een kinderpornopleger overgaat tot fysiek misbruik van de online naar de offline wereld.

Complicerend in de categorisering van kinderpornoplegers is dat kinderporno seksueel materiaal betreft van kinderen onder de 18 jaar, terwijl een pedofiele voorkeur kinderen betreft onder de 13 jaar. Het kunnen hebben van seksuele gevoelens voor kinderen tussen de 13 en 17 jaar is relatief normaal. Dit wordt bevestigd door het feit dat een van de meest gebruikte zoektermen voor legale porno op internet 'teen' is

(Pornhub statistics, 2016). Veel plegers van kinderpornodelicten doen dit dus niet vanuit een pedofiele oriëntatie.

6. Risicotaxatie en behandeling

6.1 *Risicotaxatie*

Uit het voorgaande moge duidelijk zijn dat we bij plegers van kinderpornodelicten te maken hebben met een zeer diverse groep. Maar een klein deel van de plegers van kinderpornodelicten komt in aanraking met de politie en een nog veel kleiner deel wordt – in tegenstelling tot wat bijvoorbeeld in de Verenigde Staten gebeurt – tot een gevangenisstraf veroordeeld. De groep die met justitie in aanraking komt, is de groep die bekend is en waar risicotaxatie en behandeling zich op richt. Over de groep die kinderporno zoekt op het dark web, en dus vaker onder de radar kan blijven, is veel minder bekend. Anekdotisch komt die naar voren als meer antisociaal, wordt extremere porno gezocht en verspreid en bestaat die meer uit exclusieve pedoseksuelen. Bewijs hiervoor is er echter nauwelijks. Wanneer er geen bijkomende risicofactoren meespelen (zoals andere of hands-on delicten, werk hebben waarin gezag over kinderen een rol speelt, grote en/of extreme collecties) wordt door justitie dikwijls gekozen voor een voorwaardelijke of alternatieve maatregel, waarin controle door de reclasse- ring of justitie-assistent en een therapeutische behandeling centraal staat.

Voor de groep bezitters van kinderporno die vrijwillig of binnen een justitieel kader in behandeling komt, kan het downloaden verschillende functies hebben. Er worden vier functies onderscheiden. Vanuit een seksuele motivatie (pedofiel, seksueel gepreocupeerd of hyperseksueel) wordt materiaal gezocht dat de seksuele (masturbatie) fantasie voedt. Maar het kan ook een verzamelfunctie hebben, waarbij soms zeer veel, soms speciale series gespaard worden. Dan is er de functie van emotionele vermijding, waarbij het bezig zijn met kinderporno in de plaats komt van het aanpakken van problemen in de sociale interactie. Ten slotte kan het een sociale functie hebben, als op chatsites met anderen materiaal wordt geruild en over seks wordt gepraat. De functie die de kinderporno voor de pleger vervult, bepaalt natuurlijk voor een groot deel waar de behandeling zich vervolgens op dient te richten (Merdian, 2013).

Voor de risicotaxatie kan gebruik gemaakt worden van de eerdergenoemde CPORT (Seto & Eke, 2015). Dit risicotaxatie-instrument meet factoren die een hoger risico op recidive kunnen indiceren bij kinderpornoplegers. Er wordt gekeken naar twee componenten, de antisociale component (items als jonge leeftijd van de pleger, het

hebben van een strafblad, (eerdere of tevens) hands-on delicten en de pedoseksuele component (seksuele interesse in kinderen, meer jongens dan meisjes in de porno en in het algemeen op de computer). De antwoorden die op de lijst worden ingevuld, bepalen ook welke factoren in de behandeling de nadruk behoeven, namelijk de seksuele zelfregulatie of de meer antisociale manier van denken en (ongeremd) handelen. Hoewel de CPORT het enige risicotaxatie-instrument is dat voorhanden is heeft het een beperkte validiteit en meet vooral het risico op toekomstig hands-on misbruik (Seto & Eke, 2015).

6.2 *Behandeling*

Behandeling vindt plaats in een individuele of een groepscontext waarbij gewerkt wordt volgens het zogenaamde RNR principe (zie hoofdstuk 8). RNR staat voor Risk-Need-Responsivity en is ontwikkeld vanuit de behoefte met harde gegevens vast te stellen wat wel en wat niet werkt in een behandeling (Andrews & Bonta, 2017). Door middel van onderzoek hebben zij een aantal factoren onderscheiden die invloed hebben op het effect van behandeling. Het Risk-principe zegt zoveel als dat de duur en intensiteit van de behandeling in relatie moet staan met het risico op recidive. Bij laag risico dus korte en ambulante behandeling, bij hoog risico langdurig en mogelijk residentieel. Het Need-principe verwijst naar de problemen die een relatie hebben tot recidive die moeten worden aangepakt. Het Responsivity principe verwijst naar de manier waarop de behandeling wordt aangeboden aan de plegers. Deze moet 'passend' zijn, aansluiten bij de manier van leren en de motivatie van de pleger. Zo zullen bagatelliserende plegers eerst tot behandeling gemotiveerd moeten worden en zal bij plegers met een cognitieve beperking vooral met eenvoudige en beeldende opdrachten gewerkt moeten worden.

Voor de bezitters van kinderporno die daarnaast geen hands-on delicten gepleegd hebben, betekent dit: korte behandeling bij een lage recidivekans, gericht op seksuele problemen, denkfouten en attitudes ten opzichte van kinderporno en het aanpakken van problemen als emotionele eenzaamheid, sociale angst en leegte. Men leert dan van elkaar en leert sociaal gedrag aan door het delen van persoonlijke zaken en emoties te uiten.

De korte behandeling bevat een aantal onderdelen (Seto, 2013). Er wordt meestal gestart met het motiveren van de deelnemers. Het zich realiseren van de schade die kinderporno geeft aan de kinderen op de afbeeldingen versterkt de behandelmotivatie. Het ontkrachten van cognitieve distorsies volgt daar direct op. De bekendste distorsies zijn: het zien van kinderen als fantasiewezens (niet 'echt') of als acteurs, 'het zijn maar (oude) plaatjes', 'ik spaar en ruil alleen maar', 'kan mezelf niet beheersen'

en 'het is alleen maar voyeurisme'. Daarna wordt naar de verslavende factor van het downloaden gekeken, met andere woorden naar de functie die het downloaden had. De meeste plegers besteden immers vele uren per week aan het downloaden. Nadien wordt er aandacht besteed aan meer positieve levensdoelen: hoe kan de emotionele eenzaamheid doorbroken worden? Eropuit gaan, relatiegesprekken en andere tijdsbesteding wordt besproken en geoefend. Ten slotte wordt gekeken naar veiligheid op lange termijn: wat zijn signalen dat een terugval dreigt? Wat kun je dan doen? Deze groeps- of individuele behandeling neemt gemiddeld 10 zittingen in beslag. Het toch al lage recidiverisico kan dan nog verder verminderd worden (Babchishin e.a., 2015). De achterliggende, soms vele jaren spelende andere psychosociale problematiek is dan nog niet opgelost. Aandacht voor andere problemen, zoals intimiteitsproblemen, hyperseksualiteit, gebrek aan sociale contacten en angst daarvoor kunnen nog lange tijd aandacht behoeven. Deze verdere behandeling is dan echter niet meer gericht op het voorkomen van strafbaar gedrag, maar op het ontwikkelen van een prettiger en waardevoller leven.

Indien mogelijk wordt de omgeving van de pleger bij de behandeling betrokken. Zo zullen er relatiegesprekken plaatsvinden bij plegers met intimiteitsproblemen en/of hyperseksualiteit. De partners en familie van bezitters van kinderporno worden gemakkelijk vergeten. Het uitkomen van het downloaden (door politie of door toeval) heeft echter ook een enorme impact op anderen.

Het is verder belangrijk dat tijdens de behandeling door de therapeut rekening gehouden wordt met mogelijke hands-on delicten uit het verleden die later in het behandelingstraject naar boven kunnen komen. Dit zal immers direct consequenties hebben voor de behandeling. Het niveau van risico gaat omhoog en er zal meer aandacht moeten zijn voor zelfcontrole en de veiligheid van potentiële slachtoffers.

Stop it Now!, de telefonische hulplijn voor onder andere plegers en potentiële plegers van pedoseksuele delicten, probeert tevens laagdrempelige hulp te bieden aan de groep kinderpornoplegers. Door zelf in te grijpen kan de downloader van kinderporno zijn leven veranderen. Ook aan familieleden van plegers van kinderpornodelicten biedt Stop it Now! hulp. Zij worden niet alleen telefonisch gesteund maar kunnen in Nederland ook deelnemen aan speciale praatgroepen voor partners en familieleden.

7. Conclusie

Met de komst en mogelijkheden van het internet lijkt ook een nieuwe groep delinquenten te zijn geboren: mannen (vrouwen komen vrijwel niet voor (Ogas & Gaddam, 2011)) die kinderporno downloaden, verspreiden en vervaardigen. Deze kinderpornoplegers kunnen niet zonder meer gezien worden als toekomstige hands-on plegers. Veel van hen 'kijken plaatjes', en verspreiden er wellicht ook, maar gaan niet over tot fysiek misbruik van kinderen.

Hun motivatie om kinderporno te gaan bekijken kan voortkomen uit een diversiteit van psychosociale problemen. Intimiteitsproblemen door verwaarlozing en eigen misbruik, sociale angst door negatieve ervaringen of een onvermogen om emotionele relaties aan te gaan. Vaak gaan deze gepaard met een laag zelfbeeld, autisme, of hyperseksualiteit. We kunnen veronderstellen dat bij het downloaden van kinderporno vanuit een achterliggende problematiek gehandeld wordt, waarbij sprake kan zijn van een vermijdingsdoel (het verminderen van angst, eenzaamheid, problemen oplossen door middel van seksuele coping, et cetera) of van een toenaderingsdoel (pedo- of hebefilie) (Ward, Hudson en Keenan, 1998).

Uit de studies waarin kinderpornoplegers worden vergeleken met andere typen zedenplegers, blijkt de groep die zowel hands-off (kinderporno) als hands-on (fysiek misbruik) feiten pleegt de meest problematische groep. Zij combineren vaker een seksueel afwijkende voorkeur met antisociale persoonlijkheidstrekken, wat belangrijke voorspellers zijn voor recidive. Conform het beeld bij de hands-on plegers van zeden delicten is de algemene recidive hoger dan de seksuele recidive. De seksuele recidive (hands-on en hands-off) is voor de groep kinderpornoplegers betrekkelijk laag. De mate van recidive wordt echter veelal bepaald door officiële registraties van politie en justitie. Het werkelijke aantal gepleegde (zedendelicten) ligt in werkelijkheid hoger.

Veel kinderpornoplegers blijven onder de radar van politie en justitie. De relatieve anonimiteit van het internet en het feit dat sommigen goed op de hoogte zijn van hun traceerbaarheid (evidence aware) en de ontoegankelijke delen van het internet gebruiken om hun materiaal te delen, maken dat de productie en verspreiding van mogelijk ernstige vormen van kindermisbruik onopgemerkt blijven. Hierbij moet tevens het feit in aanmerking worden genomen dat de sociaal geïsoleerde mannen in kinderpornonetwerken als het ware een substituut hebben gevonden voor relaties in de offline wereld. Door het deel uitmaken van die netwerken kan een sociale druk ontstaan om seksueel misbruik te plegen teneinde uniek kinderpornografisch materiaal te kunnen aanleveren.

Wat betreft risicotaxatie en behandeling zou een overweging moeten zijn dat voor de gemengde groep kinderpornografisch materiaal versterkend kan werken naar een recidive in hands-on delicten. Bij een deel van de exclusieve kinderporno downloaders vervangt het mogelijk het seksuele contact met een kind waardoor het risico op hands-on delictpleging dus kleiner wordt. Er is een discussie gaande of virtuele kinderporno, waarbij geen echte kinderen misbruikt worden, een oplossing zou kunnen zijn voor een groep mannen met een pedofiele voorkeur. Zij zouden daarmee hun behoefte aan seksuele prikkeling op een veilige manier kunnen bevredigen (Van de Poll, 2012) en geen kinderporno waar echte kinderen slachtoffer van zijn geworden (meer) bekijken. Een relatie met een verminderd risico op seksueel misbruik of het downloaden van misbruikmateriaal is echter nog niet aangetoond (Seto, 2013).

Het inschatten van het recidiverisico – vooral waar het mogelijk hands-on misbruik betreft – gebeurt steeds meer op een wetenschappelijk verantwoorde manier. De aard en intensiteit van de behandeling kan hierop nauw aansluiten. Voor een substantiele groep kinderpornoplegers kan een kortdurende behandeling volstaan. Deze is gericht op het doorbreken van cognitieve distorsies ten aanzien van kinderporno, het inzicht krijgen in achterliggende problematiek, het vinden van vervangende tijdbesteding en het ontwikkelen van effectieve oplossingsvaardigheden en het voorkomen van terugval.

Referenties

- Andrews, D.A., & Bonta, J. (2017). *The Psychology of Criminal Conduct*, 6th ed. New York: Routledge.
- Armstrong, J., & Mellor, D. (2013). Internet child pornography offenders: An examination of attachment and intimacy deficits. *Legal and Criminological Psychology*. Advance online publication. doi: 10.1111/lcrp.12028.
- Aslan, D., & Edelmann, R. (2014). Demographic and offence characteristics: a comparison of sex offenders convicted of possessing indecent images of children, committing contact sex offences or both offences. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 25, 121-134. doi: 10.1080/14789949.2014.884618.
- Aslan, D., Edelmann, R., Bray, D., & Worrell, M. (2014). Entering the world of sex offenders: an exploration of offending behaviour patterns of those with both internet and contact sex offences against children. *Journal of Forensic Practice*, 16, 110-126. doi: 10.1108/JFP-02-2013-0015.
- Babchishin, K.M., Hanson, R.K., & Van Zuylen, H. (2015). Online child pornography offenders are different: A meta-analysis of the characteristics of online and offline sex

- offenders against children. *Archives of Sexual Behavior*, 44, 45-66. doi:10.1007/s10508-014-0270-x.
- Babchishin, K.M, Hanson, R.K., & Hermann C.A. (2011). Contact Sexual Offending by Men With Online Sexual Offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 23, 1, 92-123.
- Bates, A., & Metcalf, C. (2007). Psychometric comparison of Internet and non-Internet sex offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 13, 1 11-21.
- Bourke, M.L., & Hernandez, A.E. (2009). The 'Butner Study' redux: A report of the incidence of hands-on child victimization by child pornography offenders. *Journal of Family Violence*, 24, 183-191.
- Burke, A., Sowerbutts, S., Blundell, B., & Sherry, M. (2002). Child Pornography and the Internet: Policing and Treatment Issues. *Psychiatry, Psychology and Law*, 79, 79-84.
- Cooper, A. (2000). *Cybersex: The dark side of the force*. New York: Brunner-Routledge.
- Eke, A.W., Seto, M.C., & Williams, J. (2011). Examining the criminal history and future offending of child pornography offenders: An extended prospective follow-up study. *Law and Human Behavior*, 35:466-478.
- Elliott, I.A., & Beech, A.R. (2009). Understand online child pornography use: applying sexual offense theory to internet offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 14, 180-193. DOI: 10.1016/j.avb.2009.03.002.
- Elliott, I.A., Beech, A.R., Mandeville-Norden, R., & Hayes, E. (2012) The Psychological Profiles of Internet, Contact, and Mixed Internet/Contact Sex Offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 25(1) .DOI: 10.1177/1079063212439426.
- Faust, E., Bickart, W., Renaud, C., & Camp, S. (2015). Child pornography possessors and child contact sex offenders: A multilevel comparison of demographic characteristics and rates of recidivism. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 27(5), 460-478.
- Hanson, R.K., & Morton-Bourgon, K. (2005). The characteristics of persistent sex offenders: A meta-analysis of recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 1154-1163.
- Heil, P., Ahlmeyer, S., & Simons, D. (2003). Crossover Sexual Offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15(4), 221-236.
- Henry, O., Mandeville-Norden, R., Hayes, E., & Egan, V. (2010). Do internet-based sexual offenders reduce to normal, inadequate and deviant groups? *Journal of Sexual Aggression*, 16(1), 33-46. <http://dx.doi.org/10.1080/13552600903454132>.
- Henshaw, M., Oglhoff, J.R.P., & Clough, J.A. (2017). Looking Beyond the Screen: A Critical Review of the Literature on the Online Child Pornography Offender. *Sexual Abuse*, 29(5) 416-445.
- Houtepen, J.A.B.M., Sijtsema, J.J., & Bogaerts, S. (2014). From child pornography offending to child sexual abuse: A review of child pornography offender characteristics and risks for cross-over. *Aggression and Violent Behavior*, 19(2014), 466-473.

- Howitt, D., & Sheldon, K. (2007). The role of cognitive distortions in paedophilic offending: Internet and contact offenders compared. *Psychology, Crime & Law*, 13, 469-486. doi:10.1080/10683160601060564.
- Jung, S., Ennis, I., Stein, S., Choy, A.L., & Hook, T. (2013). Child pornography possessors: Comparisons and contrasts with contact- and non-contact sex offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 19(3), 295-310, <http://dx.doi.org/10.1080/13552600.2012.741267>
- Krone, T. (2004). A typology of online child pornography offending. Trends and issues in crime and criminal justice. No. 279.
- Lanning, K.V. (2009). Cyber 'pedophlies'. A behavioral perspective. In: R. Hazelwood & A. Wolbert Burges. Practical aspect of rape investigations. A multidisciplinary approach. New York: CRC Press.
- Lee, A.F., Li, N.C., Lamade, R., Schuler, A. & Prentky, R.A. (2012). Predicting hands-on child sexual offences among possessors of internet child pornography. *Psychology, Public Policy, and Law*, doi:10.1037/a0027517.
- Leukfeldt, R., & Wijk, A. van (2012). Child pornography. In: Leukfeldt, E.R., & Stol, W.Ph. (eds.), *Cybersafety: an introduction*. Eleven, International Publishing. Den Haag: Boom: Uitgevers, 129-141.
- Leukfeldt, E.R., Jansen, J., & Stol, W.P. (2014). Child pornography, the Internet and juvenile suspects. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36(1), 3-13, DOI:10.1080/09649069.2013.851178
- Long, M.L., Alison, L.A., & McManus, M.A. (2013). Child pornography and likelihood of contact abuse: A comparison between contact child sexual offenders and noncontact offenders. *Sexual Abuse*, 25(4), 370-395. <http://dx.doi.org/10.1177/1079063212464398>.
- Magaletta, P.R., Faust, E., Bickart, W., & McLearen, A.M. (2014). Exploring clinical and personality characteristics of adult male Internet-only child pornography offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 58, 137-153. doi:10.1177/0306624X12465271
- Marshall, L.E., O'Brien, M.D., Marshall, W.L., Booth, B., & Davis, A. (2012). Obsessive-Compulsive Disorder, Social Phobia, and Loneliness in Incarcerated Internet Child Pornography Offenders. *Sexual Addiction & Compulsivity. The Journal of Treatment & Prevention*, 19(1-2), 41-52.
- Merdian, H. (2013). Typologies of Internet Sex Offenders. Presentatie op 14 oktober 2013 op de conferentie *New Directions in Sex Offender Practice*, Londen.
- Merdian, H.L., Curtis, C., Thakker, J., Wilson, N., & Boer, D.P. (2014). The endorsement of cognitive distortions: comparing child pornography offenders and contact sex offenders. *Psychology, crime and law*, 20(10), 971-993. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2014.902454>
- Middleton, D., Elliott, I.A., Mandeville-Norden, R., & Beech, A.R. (2006). An investigation into the application of the Ward and Siegert pathways model of child sexual abuse with Internet offenders. *Psychology, Crime and Law*, 12, 589-603.

- Neutze, J., Grundmann, D., Scherner, G., & Beier, K.M. (2012). Undetected and detected child sexual abuse and child pornography offenders. *International Journal of Law and Psychiatry*, 35, 168-175. doi: 10.1016/j.ijlp.2012.02.004.
- O'Donnell, I., & Milner, C. (2007). *Child pornography: crime, computers and society*. Wilan: Cullompton.
- Ogas, O., & Gaddam, S. (2011). *A Billion Wicked Thoughts*. Plume, USA.
- Poll, W. van de (2012). Virtuele kinderporno erkent pedo als mens, mét zijn seksuele fantasieën. Een gesprek met Erik van Beek en Rik van Lunsen. *Dagblad Trouw*, 1 november, 2012.
- Pornhub's 2016 year in review (2016). <https://www.pornhub.com/insights/2016-year-in-review>.
- Prat, S., & Jonas, C. (2013). Psychopathological characteristics of child pornographers and their victims: a literature review. *Med Sci Law*, 53(1): 6-11. doi: 10.1258/msl.2012.011133.
- Quayle, E., & Taylor, M. (2002). Child pornography and the Internet: Perpetuating a cycle of abuse. *Deviant Behavior*, 23(4), 331-361. <http://dx.doi.org/10.1080/01639620290086413>.
- Quayle, E., Vaughan, M., & Taylor, M. (2006). Sex offenders, Internet child abuse images and emotional avoidance: The importance of values. *Aggression and Violent Behavior*, 11, 1-11.
- Ray, J.V., Kimonis, E.R., & Seto, M.C. (2014). Correlates and moderators of child pornography consumption in a community sample. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 26(6), 523-545.
- Reijnen, L., Bulten, E., & Nijman, H. (2009). Demographic and personality characteristics of Internet child-pornography downloaders in comparison with other offenders. *Journal of Child Sexual Abuse*, 18, 611-622.
- Robertiello, G., & Terry, K.J. (2007). Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies. *Aggression and Violent Behavior*, 12, 508-518.
- Seto, M.C. (2008). *Pedophilia and sexual offending against children: Theory, assessment, and intervention*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Seto, M. (2013). *Internet Sex Offenders*. Washington DC: American Psychological Association.
- Seto, M. (2014). *Internet-Facilitated Sexual Offending*. The National Criminal Justice Association (NCJA). https://www.smart.gov/SOMAPI/sec1/ch4_internet.html.
- Seto, M.C., Cantor, J.M., & Blanchard, R. (2006). Child pornography offenses are a valid diagnostic indicator of pedophilia. *Journal of Abnormal Psychology*, 115, 610-615. doi:10.1037/0021-843X.115.3.610
- Seto, M.C., & Eke, A.W. (2015). Predicting Recidivism Among Adult Male Child Pornography Offenders: development of the Child Pornography Offender Risk Tool (CPORT). *Law and Human Behavior*, 39(4), 416-429.
- Seto, M.C., Hanson, R.H., & Babchishin, K.M. (2011). Contact sexual offending by men with online sexual offences. *Sexual Abuse: A Journal of Research and treatment*, 23(1), 124-145.
- Smallbone, S. (2014). Persoonlijke mededeling op IATSO congress Dublin.

- Stol, W.Th., Kaspersen, H.W.K., Kerstens, J., Leukfeldt, E.R., & Lodder, A.R. (2008). Filteren van kinderporno op internet. Een verkenning van technieken en reguleringen in binnen- en buitenland. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Ward, T., & Beech, A. (2006). An integrated theory of sexual offending. *Aggression and Violent Behaviour*, 11, 44-63. doi:10.1016/j.avb.2005.05.002
- Ward, T., Hudson, S.M., & Keenan, T. (1998). A self-regulation model of the sexual offense process. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 10(2), 141-157.
- Webb, L., Craissati, J., & Keen, S. (2007). Characteristics of Internet Child Pornography Offenders: A Comparison with Child Molesters. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 19, 449-465.
- Ward, T., & Siegert, R.J. (2002). Toward a comprehensive theory of child sexual abuse: A theory knitting perspective. *Psychology Crime and Law*, 8(4), 319-351. <http://dx.doi.org/10.1080/10683160208401823>.
- Wijk, van A.Ph., Nieuwenhuis, A., & Smeltink, A. (2009). Achter de schermen. Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno. Arnhem: Bureau Beke.
- Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K.J. (2011). Child pornography possessors: Trends in offender and case characteristics. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 23, 22-42.